

59623

A decorative border with stylized floral and scrollwork motifs surrounds the central text.

Boj
klerikalizmu.

Ponatis iz „Slovenskega Naroda“.

Cena 10 vinarjev.

Tisk „Narodne tiskarne“ v Ljubljani.

[1908]

D[7. V.]
25. 4. 35.

Boj klerikalizmu.

Od časov reformacije ni videla Evropa tako mogočnega versko-političnega gibanja, kakor je nastalo v naših časih. V središču tega gibanja stoji katoliška cerkev, toda nastalo gibanje ni izšlo iz cerkve, nastalo je proti njej in katoliška cerkev se mu upira z vsemi silami. Smoter vsemu temu velikemu gibanju je v prvi vrsti uničenje klerikalizma, to je, uničenje vseh tistih prizadevanj, ki merijo na popolno in neomejeno gospodstvo katoliške cerkve tako v duševnih, kakor v političnih zadevah. Na jedni strani se hoče to doseči z odpadom od katoliške cerkve in je »Proč od Rima« bojni klic te struje, na drugi strani pa se hoče to doseči potom reform v katolicizmu.

To gibanje za času primerne reforme v katoliški cerkvi je staro dobrih deset let. Prišlo je iz Amerike in

našlo mogočen odmev v Franciji in v Nemčiji, pa tudi pri nas v Avstriji. Tu se je prvi oglasil znani bogoslovec profesor dr. Scheicher ter seveda le jako previdno in bojazljivo opozarjal, da so potrebne reforme pri glavi in pri udih katoliške cerkve. Za njim se je oglasil prelat Ehrhard, profesor bogoslovja na dunajskem vseučilišču, s svojo senzacionalno knjigo »Katolicizem in XX. stoletje«, o kateri smo spregovorili že v svojem članku o papeževem jubileju, torej dosti prej, kakor katerikoli drugi list. Ehrhard je šel dosti dalje kakor Scheicher, razkril je, sicer v mili in previdni obliki, različne nedostatke katoliške cerkve in resno svaril merodajne kroge, naj krenejo na drugo pot, sicer mora katoliška cerkev propasti.

Sedaj pa se je oglasil še drug mož in njegov klic po reformi katoliške cerkev je vplival kakor bi bil kdo vrgel bombo med cerkvene vladarje. Ta mož je profesor cerkvenega prava na vseučilišču v Inomostu, dr. Ludovik Wahrmund, in je zaveden, veren ter zvest katoličan.

Plamteči njegov klic na boj zoper kulturno sovražnost cerkve, zoper politični in verski fanatizem, zoper sleparsko, nasilno, ovaduško, lažipatriotično postopanje »katoških« strank, je obudil senzacijo v vsi Evropi ter strah in brezmejno jezo med klerikalci, ki so hiteli s posebno interpelacijo denuncirati neustrašnega moža v dunajskem parlamentu in klicati policijo na pomoč.

Wahrmundov govor je na vsak način zgodovinsko pomembna dogodba. S tako prepričevalno silo še ni bil od katoliške strani ožigosan klerikalizem, celo ne v naši državi. Za nas Slovence je ta govor ravno tako zanimiv, kakor za tirolske Nemce, katerim je bil namenjen. Vse, kar pobijamo mi, ki nas razglašajo kot brezverce in Kristusove sovražnike, to pobija tudi verni katoličan Wahrmund; vse, kar zahtevamo mi, to zahteva tudi Wahrmund.

Povod k tej znameniti Wahrmundovi izjavi je dala slovesnost, ki se je vršila

pred nekaj časa v Briksenu v proslavo 600letnice, kar je po svojem prepričanju popolnoma brezverni papež Bonifacij VIII. izdal bullo »Unam sanctam«, v kateri je formuliral in uveljavil načelo, da izhaja vsa duhovska in posvetna oblast od papeža, da je papež neomejeni vladar vsega sveta. Iz tega načela se je razvil ultramontanizem ali klerikalizem, ki hrepeni po neomejenem gospodstvu; iz tega načela izhajajo tudi vsa posvetna prizadevanja slovenske duhovščine, proti katerim vodimo naš boj. Slovenski boj zoper klerikalizem je boj za osvobodjenje naroda slovenskega od duhovniškega gospodstva, boj za osvobodjenje iz duševne in politične sužnosti.

Tudi na rečeni slavnosti v Briksenu se je proslavljalo to načelo in iz tega je nastala kontroverza, v katero je prof. dr. Wahrmond posegel s svojim znamenitim govorom. Nam se zdi ta govor tako važen, da hočemo iz njega posneti najvažnejše točke.

Začel je prof. Wahrmund svoja izvajanja s tem, da je konstatiral

Razpor v katoliški cerkvi:

Katolicizem se je razdelil na dve struji, na napredno in na konservativno, kar je neizogibna posledica kulturnega razvoja v zadnjih stoletjih, razvoja, s katerim katoliška cerkev ni mogla držati koraka. Dunajski bogoslovec prof. Ehrhard je popolnoma pravilno označil sad tega razvoja: »Končno razbitje soglasja med vero in pametjo, naravo in razodetjem, religijo in kulturo in stvaritev pozitivnega nasprotja med zgodovinskim in cerkvenim krščanstvom ter med verskimi potrebami zapadnih narodov«. To nasprotje čuti vsak omikani, samostojno misleči katoličan in povsod se hrepeni po sredstvih, da bi se premostilo nesrečno nasprotje med cerkvijo in med svetom. Sredstva, ki jih nasvetujejo z napredne strani, se dajo lahko označiti. Vsa merijo na to, da bi se cerkev prilagodila duševnemu in kul-

turnemu stanju sedanje dobe. Te smeri ne zastopajo samo posvetnjaki, ampak ta smer ima za prvoborilce visoko izobražene duhovnike, bogoslovce in vseučiliške profesorje, kakor so: Schell Fr. Ks. Kraus in omenjeni Ehrhard.

Zmagovanje nasilstva.

Toda — kolikor imen, toliko mučenikov prepričanja. Znana je usoda prof. Schella, ki je katolicizem slavil kot načelo napredka, a je bil iz Rima prisiljen, da je vse preklical, kar je pisal, in o ravnokar umrlem Krausu se čuje, da se hoče jedno zadnjih njegovih del še po njegovi smrti postaviti na indeks.

In kar se tiče Ehrharda, je njegova knjiga »Katolicizem in XX. stoletje« le z veliko težavo dobilo odobrenje prizanesljivega cerkvenega cenzorja, ali klerikalno časopisje se je takoj odločno oglasilo proti njemu.

Konservativna stranka ostaja neizprosno in nepremakljivo na starodavnem

stališču, da je katoličan dolžan biti nezmotljivi avtoriteti cerkve brezpogojno pokoren in od tega se ne dela odvisen samo blagor duš, ampak tudi blagor države.

Ni treba praviti, na kateri strani je večja duševna zmožnost. Kar pa manjka konservativni stranki na duševni sposobnosti, to nadomešča s pozitivno močjo in z najbrezobzirnejšim terorizmom. S tako stranko imamo opraviti na Tirolskem, in kdor opazuje njeno delovanje, ta mora uvaževati silno srditost v obstoječih nasprotjih in naraščajoče odpadanje od katoliške vere, obžalovati pa mora zaslepljenost konservativnih voditeljev, ker prav ti so tisti, ki cerkev uničujejo. To povem naravnost in hočem to tudi dokazati.

Kmetska vera.

 Davno, davno je katoliška cerkev že izgubila vpliv na izobražene sloje človeške družbe, na duševno vodilne kroge. Samo izraziti verski indi-

ferentizem naše dobe drži te kroge, ki nočejo vzbujati pozornosti, v popolnoma rahli, samo zunanji zvezi s pripododovanim katolicizmom. Ta indiferentizem sili od zgoraj bolj in bolj v srednje sloje, mej tem ko radikalni socializem od spodaj uničuje ne samo temelje katoliške cerkve, ampak sploh krščanskega naziranja. Od tod prihaja, da se konservativno katoličanstvo vedno bolj oklepa malega meščanstva in kmeta — ki sta najkonservativnejša dela človeške družbe — **da je katoličanstvo na potu, postati kmetška vera,** kakor v starih časih propadajoče poganstvo. Od tod tudi prihaja, da bo v planinskih deželah boj najdalje trajal, ker so se kmetje v hribih vedno najvztrajnejše držali starih uredob.

Dejstvo, da se katoličanstvo vedno bolj oklepa malih meščanov in kmetov, vpliva na cerkev duševno slabo. Vsled tega, da so klerikalci vezani na izključno občevanje z ljudmi najnižje omike

in se navadijo, vladati jih z najokornejšimi sredstvi, pozabljajo popolnoma, da je to slučaj, za kateri ne velja pregovor »množina mora odločiti«, pozabljajo, da je še druga vrsta ljudi, pri katerih s starimi domačimi zdravili ni ničesar opraviti. Ako pridejo s takimi ljudmi v dotiko, jih spravi pasivni odpor iz ravnotežja. **Zavest lastne onemoglosti provzroča tiste divje izbruhe srda na ta „brezverski svet“.**

Kdor hoče versko mlačnost sedanjega časa odpraviti s procesijami cerkvenih bratovščin ali z rožnovenškimi pobožnostmi starih bab, ta se samo smeši. Kdor pa razsaja in bruha ogenj, ker se, kakor naravno, ta njegova pričakovanja niso izpolnila, je še dosti bolj smešen.

Najbolj smešen pa je, kdor meni, da je duha prosvete in kulturnega napredka možno s surovo silo pobiti. Taki voditelji odtujajo katoliški cerkvi tudi zadnji ostanek

duševno količkaj vrednih pristašev in silijo samostojne nature v odpad, taki voditeji **diskreditirajo katoliško cerkev v očeh vsega izobraženega sveta in prouzročijo počasni ali neizogibno popolni pogin katoliške cerkve.**

V nadaljevanju svojih izvajanj je rekel profesor dr. Wahrmund:

Absolutni vladar.

Težko je, katoliško - konservativno stranko bolje označiti, kakor je to storil katoliški bogoslovec Ehrhard, rekši: Časih se res kaže, da je cerkveni centralizem na potu, premeniti se v cerkveni absolutizem v najhujšem pomenu te besede.

Program te stranke je bil oznanjen v Briksenu in je najbolj izražen v besedah: »Papež je najvišji zakonodajalec na svetu, za nas sta njegova beseda in njegov migljaj toliko mero-dajnejša, ker smo se postavili pod njegovo vodstvo. On je najvišji sodnik, čegar sodbi se vsi pokorimo.«

Gospoda! V teh stavkih se **rimski škof** v letu 1902 predstavlja kot najvišji, po nobeni človeški avtoriteti omejeni vladar, kot **absolutni despot vsega sveta!**

Nikdar se nista duševna omejenost in slepi fanatizem povzpela do gorostasnejše laži, kakor je ta.

Ne bom se oziral na smešnost te trditve, ki izhaja iz dejstva, da živi na zemlji kakih 1500 milijonov ljudi, od teh je pa samo kakih 223 milijonov rimskih katoličanov in da tudi to število le malo pomeni, ker je prav velik del teh le po imenu katoliški.

Kmetskemu agitatorju se nevednost lahko odpusti. Tu pa se gre za demonstrativno preziranje vsega katoliškega sveta, za trditev, da »zunaj cerkve ni sveta«, za očitno pripoznanje tistega **verskega fanatizma**, tiste **strahovite nestrpnosti**, ki jo je katoliška cerkev **kot nesrečno**

dedščino židovske matere ohranila ariškim narodom na zapadu, katerim sta bila prej fanatizem in nestrpnost popolnoma nepoznana.

Papež in cesar.

Ako bi ne imeli zgodovine, bi bilo oprostljivo, če bi kdo ne razumel smisla navedenega izreka. Toda dogodbe preteklosti nas uče, kakšen je pomen tega izreka. Ravno to je namreč pred 600 leti trdil papež Bonifacij VIII. v svoji bulli »Unam sanctam« iz l. 1302. S tega stališča se je posvetno cesarstvo degradiralo kot fevd, ki ga je papež podelil, cesar pa se je degradiral za papeževega hlapca.

S tega stališča je rimski škof kralje nastavljal in odstavljaj, napovedoval vojne in sklepal mir ter podarjal dežele in morjâ. S tega stališča je rimski škof posegal v domače življenje narodov, **delal prepir mej ženo in možem, puntal sinove proti očetom, tlačil s kruto roko vsako samo-**

stojno gibanje človeškega duha in divje obupanje zatiranega človeštva zadušil v krvi verskih bojev. S tega stališča je papež celo posegal čez meje našega sveta, ukazoval zakonom narave, ukazoval, da se mora solnce premikati, ter preganjal z indeksom in z inkvizicijo vse, katere je pravo znanstveno raziskavanje privedlo do spoznavanj, ki niso popolnoma soglašali z dogmami katoliške cerkve.

To vse so zgodovinske stvari, ki se morejo pravično soditi, samo če se upoštevajo vse tačasne razmere. Mej tem se je izvršila globoko segajoča prememba v mišljenju, ali ta prememba se je izvršila brez pomoči katoliške cerkve, da, celo proti nji in ne pomeni pravzaprav drugega nič, kakor osvobojenje zapadnega sveta od papeške vseomogočnosti. A koliko duševnega dela, koliko bojev, koliko žrtev je to veljalo, kako neizmerne nesreče so bile posledica, čez koliko grobov pogumnih, ple-

menitih neusmiljeno uničenih eksistenc je morala iti zgodovina notri do naših dni!

Sest stoletij je minolo, kar je bila izdana bulla »Unam sanctam«, a minola so samo za ostali svet, niso pa minola za konservativno katoliško stranko. Iz tega se vidi, kaj je to katoličanstvo v resnici. Proglašen je bil z raznih strani zdaj kot princip napredovanja, zdaj kot princip nazadovanja, pa ni ne jedno ne drugo, nego je princip okamenelosti, princip absolutne nepremičnosti. Omikani svet bi to lahko mirno preziral, ako bi ta smer ne nastopala v naši deželi in v naši državi z najpredržnejšimi zahtevami.

Papež in Avstrija.

Nečem govoriti o tem, da hoče katolicizem veljati kot jedino izveličevalni, nego da hoče veljati tudi kot jedina zaslomba države in prestola in da denuncira vsako svobodno versko umevanje kot državi nevarno.

Ravno tista stranka, ki hoče državi vzeti vsako samostojnost, ki hoče vladarja po slavnih zgodovinskih izgledih napraviti za orodje brez lastne volje v papeževih rokah in vse sodbe in odredbe državnih oblastev podvreči višjemu apelacijskemu tribunalu, ravno ta stranka hoče biti opora prestola in državo ohranjujoča.

In ta izvrstna misel o katoliški in avstrijski vzajemnosti! To znači: **združenje avstrijskih narodov pod papeško nadvlado.** Ali veste, kaj bi to pomenilo? Česar se ljubljenu in občečislanu cesarju ni posrečilo, to se mora posrečiti papežu! **Vsegamogočni papež je pravi gospodar Avstrije, cesar pa sme kot papežev uradnik še nadalje opravljati svojo službo.** Taka je katoliško-konservativna opora prestola. Ko bi ta misel ne bila prokleto pametna, bi se jo skoro imenovalo nad vse neumno.

Znano razločevanje med duhovskimi in posvetnimi zadevami ne

utesnuje načela, da je papež najvišji gospodar sveta. Tudi ko bi se formalno priznalo, bi bilo tako priznanje brezpomembno, kajti cerkveno pravo ni nikdar jasno, razločno in zadostno določilo meje med duhovskimi in posvetnimi zadevami. Kaj je duhovska in kaj posvetna zadeva, to odloči končno veljavno izključno nezmotljivi papež. Primerjajte v to le syllabus Pija IX.

Cerkveno jerobstvo.

Kakor se vidi, zahteva konservativni katolicizem veliko od naivne vernosti države, še veliko več pa zahteva glede duševne svobode posameznikov. »Skrbi za želodec in za pomnoževanje človeštva, hodi pridno v cerkev in izvršuj svoje delo, v vseh važnih zadevah, v vsem kaj in količ kaj večjega pomena, pa se slepo in molče podvrži cerkveni gosposki« — »Njegov migljaj je za nas merodajen« — tako govore voditelji konservativnih katoličanov. Ali Vam je jasno, kaj se s tem od Vas zahteva?

Zahteva se, da se odpoveste vsaki duševni samostojnosti, svobodnemu znanstvenemu raziskavanju, in da pripoznate svojo do smrti trajajočo duševno nedoletnost.

Nekdaj in sedaj.

Ko je bila leta 1302. razglašena bulla »Unam sanctam«, je zavladelo po Francoskem splošno ogorčenje in kmalu potem je v vseučiliškem mestu Parizu udaril na dan plamen duševne revolucije. Poleti leta 1303. se je vršil velikanski protestni shod, na katerem se je zahtevalo, naj se skliče poseben koncil. Francoski kancelar in vodja Colonnov sta se papeža polastila in konec je bil, da je Klemen V. — drugi naslednik Bonifacijev — glede Francije preklical bistveni del bulle »Unam sanctam«.

To se je zgodilo pred 600 leti. In danes? Vseučilišče v Inomostu je molčalo, ko je urednik nekega nazadnjaškega zakotnega lističa nastopil kot njega duševni

nadzornik in se osmelil dajati profesorjem dobre svete. Vseučilišče je tudi molčalo na dan 600letne obnovitve bulle »Unam sanctam«.... Vidi se, da napredujemo; kar ni bilo mogoče pred 600 leti v strogokatoliškem srednjem veku, to je postalo mogoče v 20. stoletju!

Proč od klerikalizma.

Ne gre se za osebe, ampak gre se za načela. Moje besede niso naperjene proti duhovniškim reprezentantom. Jaz dobro vem, kak cerkveni knez je Leon XIII. in tudi škofa briksenskega, ljubega, častitljivega starčka poznam dobro. Toda vsaka stvar stoji slabo, če se opira samo na razumnost in velikodušnost posameznikov, kajti ljudje umrjo, ostane pa nepremično načelo. Kdor ima kaj moškega poguma in svoje prepričanje, ta se zaveda tudi dolžnosti, da mora načela pred vsem svetom izpodbiti z načeli.

In zato govorim danes akademični mladini. Zlasti se obračam do katoliških

dijakov, da jih opozorim: **prišel je za Vas dan odločitve.**

Če hočete ostati katoliški dijaki, potem Vam je odprta samo jedna pot: **proč, popolnoma, za vedno in brezpogojno proč od tiste smeri, katere program je bil razglašen na shodu v Briksenu.**

Na to pot morate kreniti, ne kot sovražniki in zaničevalci, ampak kot prijatelji in pristaši katoliške cerkve, med katere se štejem tudi jaz. **Katoliška cerkev je potrebna duševnega prerojenja**, a vodilni krogi so pokazali, da so popolnoma nesposobni, povzročiti tako prerojenje. Akcije, kakor ona v Briksenu, imajo samo ta uspeh, da pospešujejo gibanje »Proč od Rima«.

Vzrok odpadanju.

Nečem tukaj gibanja »Proč od Rima« kritikovati. Kdor iz kake cerkve iz verskega prepričanja izstopi, in pristopi k drugi cerkvi, stori prav. To je prav,

ker ima tak človek še versko prepričanje.

Toda sedaj odpadajo večinoma ljudje, **katere je gnus pregnal iz katoliške cerkve. Gnus** pred dogodbami in izjavami, kakršne so se zgodile v Brixenu. Toda katoliška cerkev v resnici ni tako slaba in zaostala, kakor bi se dalo iz omenjenih dogodovč sklepsti. Še ni popolnoma izginilo upanje, da se sprijazni z duhom časa. Gibanje »Proč od Rima« je pravzaprav čin obupa.

Treba nam je samo kolikor mogoče velikega števila **visokoizobraženih, naprednih**, poštenih in pogumnih katoličanov, ki odkrito in odločno izjavijo: **Tako ne more iti dalje.** To prepričanje zadobiva čedalje več pristašev med izobraženimi katoličani. Kar se godi v tej deželi, to so brezpomembne demonstracije, po številu sicer močne, a duševne inferiorne stranke.

Še ima ta stranka duhovščino za seboj, še misli duhovščina, da s starimi sredstvi zatre nastalo duševno gibanje.

To je jedna njenih največjih zmot, zakaj nikdar ni sila ukrotila živega duha. Po moji sodbi ni izključeno, da pride tudi katoliška duhovščina do tega spoznanja, toda gotovo šele po dolгих bojih.

Aut — aut.

Boj v cerkvi sami se je že začel in bo vedno večjega obsega. Pred nami je doba velikega cerkvenega gibanja. Kdor ima pogum in prepričanje, naj stopi na svoje mesto.

Jedno je popolnoma gotovo: Minola stoletja se več ne povrnejo, zgodovina se ne ponavlja. Obrabljene reforme razpadejo vedno v prah. **Katoliška cerkev ima samo voliti med prilagodenjem kulturi, prosveti in duhu časa in med popolnim propadom.**

Kdor želi katoliški cerkvi dobro, naj jej pomaga v preminjevalnem procesu, ne morda s sovražnimi napadi, nego s popolno pasivnostjo in vzdržanjem od vseh cerkvenih akcij, ki

imajo srednjeveški značaj, katere niso navdane duha prosvete in napredka ter nesmrtnega temelja vsega krščanstva, ljubezni do bližnjega.

Ako pa ostane katoliška duhovščina na stališču trdovratnega brezpogojnega zanikovanja modernega sveta, potem pridejo časi, ko bo cerkev dajala zakone, ki bodo ostajali samo na papirju, ko bo imela govore, katerih ne bo nihče poslušal, izdajala proteste, za katere se ne bo nihče menil, ko se bo katolicizem kot kmetska vera moral umakniti v oddaljene hribe, kjer bo pozabljen od vsega sveta vsled oslabljenja umrl. Morda bodo dotlej potekla še stoletja, ali že danes lahko rečem: **Že v 20. stoletju se končno reši veliko vprašanje, če zamore katoliška cerkev zopet postati duševna voditeljica človeštva ali če bo propadla.**

Zanimivo in hvaležno bi bilo slediti Wahrmundovim izvajanjem od stavka do stavka in primerjati Wahrmundove trditve in obdolžitve z delovanjem in nehanjem naše duhovniške stranke. Toda potrebno to ni, saj vsakdo takoj zapazi, da veljajo Wahrmundove besede do pičice tudi za nas in takisto ve vsakdo, da so razmere pri nas še hujše kakor na Tirolskem. Merodajni cerkveni krogi pa so gluhi in slepi in niti tega ne vidijo, kako **gnus** pred počenjanjem raznih Šusteršičev in Lampetov, Koblarjev in Ferjančičev itd. itd. stvarja čedalje globlje brezdnost med cerkvijo in samostojno mislečimi izobraženci. Svarila in opomini niso doslej ničesar zaglegli. Toda tudi mi smo prepričani, da je mogoče prerojenje in pomlajenje katoliške cerkve, da cerkev ni tako slaba in zaostala, kakor se sodi po počenjanju gotovih njenih voditeljev in služabnikov, in to nam daje moč, da vzlic strašnemu preganjanju nadaljujemo neustrašeno naš boj, ki je v pravem pomenu besede plemenit

in ima najvzvišenejši namen: pridobiti narodu slovenskemu pogoje za srečno narodno, kulturno in gospodarsko življenje ter iz katoliške cerkve odstraniti vse to, kar jej koplje grob tudi med Slovenci.

Narodna in univerzitetna
knjižnica

00000451082

© NUK

Ponatis iz „Slovenskega Naroda“.

Tisk „Narodne tiskarne“ v Ljubljani.

